

GÜL kitabı

İSPARTA BELEDİYESİ

gül kültürü üzerine incelemeler

Isparta Belediyesi'nin Kültür Armağanıdır.

TARİKAT GÜLLERİ VE SEMBOLİK ANLAMLARI

— Ramazan MUSLU** —

Farsça bir kelime olan “gül”, tasavvufî sembolizmde ilâhî güzelliği ve Hz. Muhammed’i (a.s.) temsil eder. Rivâyete göre Hz. Peygamber’in (a.s.) teri gül gibi koktuğu için, terlediği zaman sahabe etrafına toplanırdı.¹ Yunus Emre, bu durumu “Çiçek eydür ey derviş, gül Muhammed teridir” şeklinde ifade ederken, Mevlid-i Şerîf müellifi Süleyman Çelebi (ö. 825/1421-22) ise, “Terlerse güller olurdu her teri / Hoş dererlerdi terinden gülleri” diyerek aynı konuya işaret eder. Gül vb. güzel bir koku koklandığı zaman Hz. Peygamber’e (a.s.) salâvât getirilmesi de bu yüzdendir. Diğer yandan gül, tasavvuf edebiyatında mecâzî aşkın sembolüdür. İlâhî aşka erişebilmek için gül bir köprü ve bülbülü gerçek aşka hazırlayan bir araçtır. Bu anlayışa göre, tevhid ve fenâ-fillah katına kesretten geçilir. Bu yüzden gül, kesreti; servi ise vahdeti sembolize eder.²

Gül sembolü, yalnızca edebiyatımızda kullanılmakla kalmamış, aynı zamanda sûflerin kıyâfetlerine de yansımıştır. Biz, bu tebliğimizde, tarîkat ehlinin kıyâfetlerine ve kullanmış olduğu diğer eşyalara yansıyan “gül” sembollerini ve ifade ettikleri anlamları arz etmeye çalışacağız.

Tarîkat ehlinin, mensubiyetlerini ifade etmede kullandıkları hırka, tâc ve kemer gibi giyim-kuşamla ilgili pek çok sembol vardır. Bunlardan biri de tâc, sancak, asâ (müttekâ) vb. giysi ve eşyalara işlenen “gül mührü”dür. [Resim: 18-19] Gül mührü, bir çuha üstüne işlendikten sonra özellikle tarîkat tâclarının merkez noktasına (kubbesine) dikilir.³ [Resim: 20]

Tarîkat ehlinin giyim-kuşamıyla ilgili eserlerin yanı sıra, yalnızca bu konuyu ele alan müstakil risâlelerin kaleme alındığı bilinmektedir. Bunlara İsmail Hakkı Bursevî’nin (ö.1137/1725) *Risâle-i Gül*’ü⁴ ve Derviş İbrahim el-Eşrefî’nin *Risâle-i*

* I. Ulusal Isparta Gül Sempozyumunda sunulan bildiri ile ilgili resimler için Ek.5’e bakınız.

** Dr., Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

¹ Bursevî, Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî’nin (ö. 902/1497) *el-Makâsîdül’l-hasene fî beyâni kesîrin mine’l-ehâdisi’l-meşhûre* adlı eserinde Hz. Peygamber’in (a.s.) “Benim kokumu koklamak isteyen, kırmızı gül koklasın” buyurduğuna dair bir rivâyetin yer aldığını kaydeder. *Risâle-i Gül*, vr. 1^b.

² Timur Koçoğlu, “Gül”, *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, İstanbul 1971, V, 414; Cemal Kurnaz, “Gül”, *DİA*, XIV (İstanbul 1996), s. 220. Gül hakkında ayrıca bk. Muhsin Macit, “Gül”, *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1970, XVIII, 133-136; M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih ve Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, 683.

³ Timur Koçoğlu, “Gül”, *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, V, 414; Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, s. 140.

⁴ İsmail Hakkı Bursevî, *Risâle-i Gül*, Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi, nr. 414, vr. 1^b-3^b.

Gül-i Âbâd'⁵ misal olarak verilebilir. Ayrıca, Yahya Âgâh b. Sâlih el-İstanbulî'nin (ö.1332/1913-14) *Mecmûatü'z-zerâif ve Sandûkatü'l-ma'ârif*⁶ adlı eseri ile Nurhan Atasoy'un *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*⁷ konuya yer veren çalışmaları arasında zikredilebilir.

Arapça “verd” kelimesi, bilindiği gibi “gül” anlamına gelir. Derviş İbrahim el-Eşrefî'nin kaydettiğine göre, bu kelimedeki “vav” harfi, Hz. Peygamber'e (a.s.) vâris olan ârif ve kâmillere; “rı” harfi, Hz. Peygamber'in (a.s.) “Raûf” ve “Rahîm” isimlerine ve “dal” harfi ise Hz. Peygamber'in (a.s.) “Dâî” (davetçi) ismine işaret eder.⁸ “Mühür” kelimesi ise, mutasavvıflara göre ehl-i beytten Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e (r.a.) delâlet eder.⁹ Ayrıca “gül” isminin Osmanlıca yazılışındaki “kef” harfi, “Allah kuluna yetmez mi?”;¹⁰ “lâm” harfi ise “Allah kullarına lütûfkârdır, dilediğini rızıklandırır. O kuvvetlidir; güçlüdür.”¹¹ âyetlerine delâlet eder.¹²

Düğme, pul ve gül mührü genellikle, “Nokta-i Zât”a; “Nokta-i Nûr-i Muhammedî”ye; sâliklerin sığındığı ilâhî nazargâh olan “Beytullah”, “Arşullah” ve “Arş-ı Rahmân” olarak adlandırılan “gönül”e; kalpte celâl ve cemâli toplayan, insân-ı kâmilin nişanı ve Allah'ın rızasını gösteren “nokta-i süveydâ”ya; aynı zamanda “nokta-i gül” olarak isimlendirilen “nokta-i vahdet”e ve “nokta-i kübrâ” olarak bilinen “kalb”e işaret eder.¹³

Gül mührü, Kâdiriye tarikatının özel alâmeti olmakla birlikte Rifâiye, Bedeviye, Sa'diye, Halvetiye, Nakşbendiye ve Bayrâmiye tarikatlarının mensupları tarafından da kullanılmıştır. [Resim: 11-17] Her birinin değişik şekli ve sembolik anlamı vardır. Meselâ, Kâdiriye tarikatında kullanılan beş köşeli gül mührü, kalpteki süveydâ noktasının etrafını çevreler. Renkli ibrişimlerle işlenen bu gül mühründeki üç çizgi, üç harfli “tâc”, “edeb” ve “ilâh” kelimelerine; Allah, Muhammed ve Ali isimlerine; “fark, cem’ ve cem’u'l-cem’e; “nefy-i vücûd, bezl-i vücûd ve terk-i sûret” etmeye işaret eder.¹⁴ Gül mühründeki beş uç (tığ) ise, hamse-i âl-i abâ'ya (Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) ve beşer harfli

⁵ İbrahim el-Eşrefî, *Risâle-i Gül-i Âbâd*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 4406/1, vr. 1-3. Eserin bir nüshası (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 270), Mustafa Kara tarafından yayımlanmıştır. Bk. *ÜÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V/5 (1993), s. 11-23. Ayrıca bk. *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları: Tarikatlar/Tekkeler/Şeyhler*, İstanbul 2005, s. 529-537.

⁶ Süleymaniye Ktp., Nuri Arlasez, nr. 101. Eser, Ülker Aytekin tarafından sadeleştirilmiş ve Yusuf Özbek tarafından yayımlanmıştır (İstanbul 2002).

⁷ Kültür Bakanlığı, İstanbul 2000.

⁸ İbrahim el-Eşrefî, *Risâle-i Gül-i Âbâd*, vr. 3^b; Yahya Âgâh İstanbulî, *Mecmûatü'z-zerâif Sandûkatü'l-ma'ârif: Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm*, s. 201-202.

⁹ Mühür, ebced hesabıyla 245 rakamına tekabül eder. Bir tâc ile toplanınca 246 rakamı elde edilir. Bu rakam Hasan ve Hüseyin isimlerinin ebced değerlerinin toplamına denktir.

¹⁰ Zümer, 39/36.

¹¹ Şûrâ, 42/19.

¹² İbrahim el-Eşrefî, *age.*, vr. 1^b; Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 198.

¹³ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 113, 204; Nurhan Atasoy, *Derviş Çeyizi*, İstanbul 2000, s. 219.

¹⁴ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 206; Nurhan Atasoy, aynı yer.

dört kapıya (şerîat, tarîkat, hakîkat, marifet) delâlet eder.¹⁵ [Resim: 2] “Süleymânî” adıyla anılan gül mührü de beş uçludur. Bunlar, beş latîfeyi (kalp, ruh, sır, hafî ve ahfâ) sembolize eder.¹⁶ Altı köşeli gül mührü ise kalbin etrafını çevreler. Renkli ibrişimlerle dört çizgi halinde işlenir. Bu çizgiler, kelime-i tevhidin dört kelimesine, ism-i A‘zam’ın (Allah) dört harfine; uçları ise altı yöne ve “cennetü’l-esmâ” denilen altı isme (Ferd, Hay, Kayyûm, Hakîm, Adl ve Kuddûs) delâlet eder.¹⁷ [Resim: 3] Yedi köşeli gül mührü de kalpteki süveyda noktasını çevreler ve siyah ibrişim ile yedi çizgi halinde işlenir. Bu çizgiler, “Fatiha” suresinin yedi âyetine, yedi kat gök ile ulvî cisimlerin ve arzın tabakalarına ve cisimleri etki altında tutan yıldızlara işaret eder. Ayrıca yedigen mührün uçları, “sevâkât-ı Fâtîha”¹⁸ denilen ve “Celcelûtiye vefki”¹⁹ olarak kullanılan yedi harfe delâlet eder.²⁰ [Resim: 4]

Derviş İbrahim el-Eşrefî’nin, Ali el-Vâhidî’den (1178/1764-65) naklen anlattığına göre, Abdulkâdir Geylânî (ö.561/1166), Hızır’ın (a.s.) işaretleriyle Bağdat’a gelir. Bu haberi alan meşâyih, kış günü ona bir tas su gönderir ve bununla Bağdat’ın şeyhlerle dolu olduğunu ve kendisine ihtiyaç bulunmadığını anlatmak isterler. Abdulkâdir Geylânî, içerisinde su bulunan tasa bir gül koyar ve getirene: “*Var selam söyle; bir gül ile su taşmaz*” der. Bunun üzerine Bağdatlı meşâyih, “*Bu şeyh hepimizden üstündür*” diyerek ona saygı gösterirler.²¹

Kâdiriye tarîkatında yukarıda zikredilen gül mühürlerinden başka “Bağdâdî”, “havuzlu”, “kız”, “çark” vb. isimlerle anılan başka gül çeşitleri de vardır.²² [Resim: 5, 10] Meselâ, yeşil çuha üzerine işlenen Bağdâdî gülü, üç daireden oluşur. Dıştan içe doğru birinci daire, “şerîata”; ikincisi “tarîkat’a ve üçüncüsü de “marifet’e delâlet eder. Bu üç dairenin elde edilmesiyle kazanılan hâl ise “hakîkat”tır. Çuhanın yeşil rengi, Abdulkâdir Geylânî’nin, nuru yeşil renkte olan “Hay” isminin mazharı olmasına işaret eder. Dairelerin beyaz renkte olması ise, şeyhin, Hz. Peygamber’e (a.s.) bağlılığının kemâlîni ve “Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanınız ve O’nun sıfatları ile sıfatlanınız” sözüyle amel ettiğini gösterir.²³ [Resim: 1]

Kâdiriye tarîkatında kullanılan diğer bir gül, “Rûmîye” kolu kurucusu İsmail Rûmî’ye (ö. 1041/1631-32) nisbet edilen ve kendi adıyla anılan “İsmail Rûmî gülü”dür. İsmail Rûmî, esasen Halvetî olduğu için güle, “esmâ” usûlüne delâlet

¹⁵ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s.113, 206; Nurhan Atasoy, aynı yer.

¹⁶ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 112-113, 206; Nurhan Atasoy, aynı yer.

¹⁷ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s.113, 206; Nurhan Atasoy, aynı yer.

¹⁸ Bu harfler şunlardır: Fe (Ferd), cim (Cebbâr), şın (Şekûr), se (Sâbit), zı (Zahîr), hı (Habîr) ve ze (Zekî).

¹⁹ Vefk, bir kimsenin ümit ve emeline uygun duâlar, harfler yazılı muhtelif şekilde nüsha (muska), hamâil yerlerinde kullanılır bir tabirdir. İsteğin yerine gelmesine vesile olduğu için vefkin veya vefk ile hanelerdeki sayıların uzunluk, genişlik ve zaviye itibarıyla muvâfık bulunması bu adın verilmesine sebep olmuştur. bk. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, III, 586.

²⁰ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, 112-113, 206; Nurhan Atasoy, *age.*, s. 219-220.

²¹ İbrahim el-Eşrefî, *age.*, vr. 1°; Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 196; Nurhan Atasoy, *age.*, s. 214.

²² Timur Koçoğlu, “Gül”, *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, V, 414.

²³ İbrahim el-Eşrefî, *age.*, vr. 1^b-2^a; Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s.198; Nurhan Atasoy, *age.*, s. 215-216.

olmak üzere şekil vermiştir. Şöyle ki, beyaz veya yeşil çuha üzerinde on sekiz uç bulunur ve bunlar yedi renk ibrişim veya iplik ile işlenir; yuvarlak olur ve ortasında “Süleymânî” bir mühür vardır. Bu gül, sâliklere verilen bir gül çeşitidir. Gülün yedi renk olması, yedi ismin nurlarını, yedi kat göğü, yedi gezegeni, nefsin yedi halini (etvâr-ı seb‘a), yedi âlemi; on iki kat olması da on iki ismi²⁴ sembolize eder. On sekiz tığ olması ise, ebced değeri on sekiz olan “Hay” ismine işaret eder. Şeyhlere verilen gül ise on dokuz tığlı olup besmele ve “cennetü’l-esmâ” denilen altı ismin (Ferd, Hay, Kayyûm, Hakîm, Adl ve Kuddûs) harflerine delalet eder. Merkezindeki Süleymânî mühür ile “gayb”a ve “Süleyman” ismindeki altı harf ile de Kâdirî şeyhlerinin altı özelliğine, yani “sin”, kalbin selim olmasına; “lâm”, ahlâkın latif olmasına; “ya”, ayne’l-yakîne; “mîm”, mûnis, inançlı ve siddîk olmaya; “elif”, gece kâim olup ibadet etmeye ve “nûn” ibadet ve sığınmayı yalnız Allah’a has kılmaya işaret eder.²⁵ [Resim: 8-9]

Kâdiriye tarîkatında kullanılan bir diğer gül şekli, “Eşrefiye” kolu kurucusu Eşrefzâde Abdullah-ı Rûmî’ye (ö. 874/1469) nisbet edilen ve onun alâmeti olan “Eşrefî gülü”dür. Bu gül, üç kattır. Birinci kat beş yaprak olup, “İslâm beş temel üzerine kurulmuştur...”²⁶ hadisinde ifade edilen İslâm’ın beş şartına; ikinci kat altı yaprak olup altı yöne ve imanın altı şartına (sıfatına); üçüncü kat ise yedi yaprak olup “Fatîha” suresinin yedi âyetine işaret eder. Hepsi toplam on sekiz yapraktır. Bunlar da Abdulkâdir Geylânî’nin mazhar olduğu “Hay” ismini ve ayrıca Hz. Peygamber’in (a.s.) on sekiz bin âleme rahmet ve sultan olmasını sembolize eder.²⁷ [Resim: 6]

Eşrefî gülünde sarı, beyaz, kırmızı ve siyah olmak üzere dört renk vardır. Bu renkler, dört usûle tekabül eder ve “Şerfat sözlerimdir, tarîkat davranışlarımdır, marifet hallerimdir ve hakîkat ise sermayemdir”²⁸ sözünün nurlarına işaret eder. Gülün ortasındaki püsküller ise on iki ilâhî isme delâlet eder. Bu gül, deve yününden yapılmış keçe üzerine işlenir. Bunun sebebi, Hz. Peygamber’in (a.s.) Veysel Karanî’ye hediye ettiği hırkaya ve bu sünnete uyulduğuna işaret etmektir. Keçenin içindeki yeşil kaytan, “Hay” isminin nûruna delalet eder.²⁹ [Resim: 7]

Kâdiriye’de “Kız gülü” olarak adlandırılan kafesli gülün müctehidi ise, Şeyh Hüseyin Hamevî’nin kızıdır. Bu gülün on sekiz ucu, “Hay” ismine; içerisindeki on dokuz nokta ise, besmelenin on dokuz harfine işaret eder.³⁰

Rifâiye gülü, tarîkat mensuplarının tâc, örfiye ya da takyelerine koydukları bir gül çeşitidir. Buna “Celcelûtiye gülü” de denir. Riyâvete göre, Seyyid Ahmed er-

²⁴ Lâ ilâhe illallah, Allah, Hû, el-Hak, el-Hay, el-Kayyûm, el-Kahhâr, el-Vehhâb, el-Fettâh, el-Vâhid, el-Ahad es-Samed.

²⁵ Bk. İbrahim el-Eşrefî, *age.*, vr. 2^{ab}; Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s.199; ; Nurhan Atasoy, *age.*, s. 216.

²⁶ *Sahîhu’l-Buhârî*, İman 1.

²⁷ İbrahim el-Eşrefî, *age.*, vr. 2^b; Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 200; Nurhan Atasoy, *age.*, s. 217-218.

²⁸ Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, II, 6; Ahîmed Ziyâeddin Gümüşhanevî, *Câmi’u’l-usûl*, s. 212.

²⁹ İbrahim el-Eşrefî, *age.*, vr. 2^b; Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 200-201; Nurhan Atasoy, *age.*, s. 218.

³⁰ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 209; Nurhan Atasoy, *age.*, s. 224.

Rifâî, Hz. Peygamber'in (a.s.) kabrini ziyarete gider. Ziyaret sırasında yanında bulunan müridleri gördükleri bazı haller karşısında cezbe tutularak kimi taş, kimi aletlerle ve kimileri de kendini yere atarak vücutlarını vururlar. Bunun üzerine Ahmed er-Rifâî, yerdeki kum ve toprağa Fatiha suresinde bulunmayan (sevâkı-tı Fatiha) yedi harfi vefk olarak yazar. Sonra o kumu alır ve müridlerine koklatarak kendilerine gelmelerini sağlar. Ahmed er-Rifâî'den sonra gelen halifeler de bu vefki beyaz bir çuha üzerine siyah ibrişim ile işleyip, gül mührü olarak başlarına koymuşlardır. Sa'diye ve Bedeviye mensupları da teberrüken aynı vefki başlarında taşımışlardır.³¹ [Resim: 14]

Rifâiye gülünde dıştan içe doğru ilk dairede Süryanîce yazılmış "Celcelûtiye vefki" yer alır. İkinci ve üçüncü dairelerdeki lafzatullah, Rifâiye'nin on iki dilimli tâcına işaret eder. Dördüncü dairedeki on iki adet "kef" harfi, ebced hesabına göre 240 rakamına tekâbü'l eder. Bu rakam, "Allah", "Hay" ve "Kayyûm" isimlerinin ebced değerine eşittir. Beşinci dairedeki harfler ise "Yâ Latîf" ve "Yâ Kâfi" kelimelerini ihtivâ eder. Dört dilimdeki "elif" harfi ise "hatt-ı istivâ"ya işaret eder.³² [Resim: 13]

Bedeviye gülü ise, üç daireden oluşur. Dıştan içe doğru birinci dairede "Allahümme er-Rahîmü, Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali"; ikinci dairede, "Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Rasûlullâh"; üçüncü dairede ise "el-Bedevî veliyyullah"³³ yazılmıştır.³⁴ [Resim: 15]

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, asırlarca tarikat ve tekke kültürünün bir parçası haline gelen gül mührü, tarikat ehlinin başta tâc olmak üzere giysi ve eşyalarında mensubiyetlerini ifade etmek için kullandıkları küçük ama önemli bir semboldür. Bu sembole tâc, hırka vb. diğer tarikat giysilerinde olduğu gibi, Allah, din, peygamber ve ehl-i beyt sevgisi; dört kapı, on iki esmâ, kelime-i tevhid ve nefsin yedi mertebesi ile fark ve cem' gibi bazı tasavvufî kavramları içine alan pek çok anlam yüklenmiştir.

Bibliyografya

ACLÛNÎ, İsmâil b. Muhammed el-Cerrâhî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbâs*, 4. baskı, Beyrut 1405/1985.

ATASOY, Nurhan, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, Kültür Bakanlığı, İstanbul 2000.

³¹ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 207; Nurhan Atasoy, *age.*, s. 220-222.

³² Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 213.

³³ Anlamı: "Bedevî, Allah dostudur."

³⁴ Yahya Âgâh İstanbulî, *age.*, s. 212.

- BURSEVÎ, İsmail Hakkı, *Risâle-i Gül*, Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi, nr. 414, vr. 1^b-3^b.
- GÖLPINARLI, Abdalbaki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977.
- GÜMÜŞHANEVÎ, Ahmed Ziyâeddin, *Câmi'ü'l-usûl fi'l-evliyâ ve envâ'ihim ve evsâfihim*, yy., ty.
- EŞREFÎ, Derviş İbrahim, *Risâle-i Gül-i Âbâd*, Yazma Bağışlar, nr. 4406/1, vr. 1-3.
- KARA, Mustafa, "Gül Risâlesi", *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları: Tarikatlar/ Tekkeler/ Şeyhler*, İstanbul 2005, s. 528-529.
- KOÇOĞLU, Timur, "Gül", *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, Meydan Yayınevi, V (İstanbul 1971), s. 412-414.
- KURNAZ, Cemal, "Gül", *DİA*, XIV (İstanbul 1996), s. 219-222.
- MACİT, Muhsin, "Gül", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1970, XVIII, 133-136.
- PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1983.
- YAHYA ÂGÂH İSTANBULÎ, *Mecmûatü'z-zerâif ve Sandûkatü'l-ma'ârif: Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm*, (sabl. Ülker Aytekin), nşr. Yusuf Özbek, İstanbul 2002.